

ZNANSTVENI SKUPOVI

VI. kongres hrvatskih povjesničara – *Kultura*, Rijeka, 29. rujna – 2. listopada 2021. Sekcija *Moderne misleće žene: teme i izazovi istraživanja ženske povijesti u Hrvatskoj*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 30. rujna 2021.

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci od 29. rujna do 2. listopada 2021. održan je VI. kongres hrvatskih povjesničara. Glavni organizatori bili su Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti, Društvo za hrvatsku povjesnicu i Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet. Tema ovoga kongresa bila je *Kultura*. U predgovoru prateće publikacije (*VI. kongres hrvatskih povjesničara, Kultura, Zbornik sažetaka i raspored rada*) prof. dr. sc. Damir Agičić pojasnio je kako je Predsjedništvo Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti odluku o temi i mjestu održavanja kongresa donijelo u „stara normalna vremena, kada je Rijeka bila proglašena Europskom prijestolnicom kulture 2020.“ i da se kongres trebao održati u okvirima te kulturne manifestacije. Zbog pandemije skup je odgođen, ali se naposljetku ipak uživo održao ove godine, ponudivši mnoštvo sekcija i izlaganja. Propitivale su se najrazličitije teme, razdoblja, fenomeni, procesi, događaji i ličnosti. Budući da su sekcije bile brojne, neke su se odvijale istodobno i zasigurno je bilo onih koji su željeli, ali nisu mogli nazočiti nekima od njih pa nije zgorega podijeliti informacije o održanim izlaganjima. Stoga se ovom prilikom želim osvrnuti na sekciju *Moderne misleće žene: teme i izazovi istraživanja ženske povijesti u Hrvatskoj*. Sekcija je održana 30. rujna 2021. na Filozofskom fakultetu u Rijeci, a moderirala ju je izv. prof. dr. sc. Andrea Feldman s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Razlog za prikaz ove sekcije također je i dojam da je potrebno skretati pažnju na vrijednost proučavanja ženske povijesti, na aktualna istraživanja i projekte. Naime, na pitanje moderatorice istraživačicama o izazovima s kojima se susreću u svojim istraživanjima (o čemu će kasnije biti više riječi), Ana Rajković je rekla da se, kad govori o svome bavljenju temama iz ženske povijesti, ponekad susreće s komentarima koji izražavaju skepsu prema potrebi i važnosti takvih istraživanja. Bilo je iznenađujuće to čuti, a u određenim okolnostima ovakvi komentari vjerojatno mogu biti i obeshrabrujući. Stoga je potrebno opetovano isticati važnost proučavanja ženske povijesti i ukazivati na postignute rezultate, u svrhu umanjivanja predrasuda i pružanja dodatnog poticaja takvim istraživanjima.

Andrea Feldman otvorila je sekciju, najavila izlaganja i, između ostaloga, pojasnila kako je jedan od ciljeva ove sekcije predstaviti projekt *Moderne misleće žene: intelektualni razvoj žena u Hrvatskoj 20. stoljeća*, kojega je voditeljica, a financira ga Hrvatska zaklada za znanost. Radi se o interdisciplinarnom istraživanju koje provode domaći i strani znanstvenici, a neke od izlagačica na ovoj sekciji sudionice su navedenog projekta.

Izlaganja su započela referatom Zvezdane Sikirić Assouline i Branke Molnar (koja je i izlaga) *Oporučne isprave kao izvori za povijest žena u zagrebačkome Gradecu u 17. stoljeću*. Konkretna oporuka koja je ovdje bila detaljnije predstavljena je ona Katarine Petričević, vrlo bogate žene koja se, za pretpostaviti je, bavila posuđivanjem novca i bila zalagaoničarka. Oporuke se mogu smatrati prvorazrednim arhivskim izvorom, jer daju mnogo podataka o ženama, bilo da su one oporučiteljice ili korisnice oporuka. Oporuke su vrlo rječit izvor koji govori o materijalnom stanju žena, o imovini kojom raspolažu, o tome kako zarađuju novac i kako ga ulažu. Govore i o emocijama, rodbinskim i međuljudskim odnosima i odraz su dramatičnosti trenutka u kojem nastaju. Ne iskazuju strah od smrti, nego brigu za dušu. Oporuke daju i uvid u intimu, bilježeći najosobnije predmete. Uočljiva je smirenost, praktičnost, ali i temeljitost žena u

raspodjeli njihove imovine. Ništa se ne zaboravlja i ne prepušta slučaju. (Zanimljivo je ovdje spomenuti da je i Eldina Lovaš, u svom izlaganju *Materijalna kultura u oporukama i prijepisima oporuka osječkog stanovništva u prvoj polovini 19. stoljeća*, održanom u sklopu sekcije *Povijest 19. stoljeća*, pod moderiranjem Ante Bralića, ukazala na to kako žene minuciozno raspoređuju svoju imovinu u oporukama; op. a.) Zaključak je da su oporuke slojevit i zanimljiv izvor ne samo za povijest žena nego i za brojna druga područja istraživanja.

Slijedilo je izlaganje Dubravke Božić Bogović pod naslovom *Ženska religijska kultura i praksa u kanonskim vizitacijama za biskupije u istočnoj Hrvatskoj u 18. i početkom 19. stoljeća*. Zapisi kanonskih vizitacija donose informacije o vidovima vjerskog života i crkvene organizacije, s ciljem izvještavanja o stanju vjere određenog crkvenog područja. Vizitatori bilježe podatke o stanju crkvene imovine, vjerskoj praksi, ćudoređu, običajima, svetkovinama, vjerskim prekršajima i sl. Kako je istraživačica napomenula, kanonske vizitacije možda nisu prvi izvor kojemu će se istraživač okrenuti u potrazi za informacijama o ženskoj povijesti, jer zapisi govore o biskupu, o župnicima, a ne o „običnim“ ljudima, „nevidljivima“ u povijesti, među kojima su žene još „nevidljivije“. Podaci o ženama u vjerskim zajednicama nisu prikupljeni sustavno, već onda kad su župnici ili drugi, u pravilu muški, članovi vjerske zajednice smatrali da ih je potrebno zabilježiti – obično u slučajevima kad ponašanje župljanki odstupa od uobičajenoga, bilo u pozitivnom bilo u negativnom smislu. No, zapisi kanonskih vizitacija mogu biti vrijedna nadopuna drugim vrstama izvora. Ovo je inspirativno izlaganje pokazalo kako kreativan pogled na izvor, koji na prvu ne govori mnogo o određenoj temi, daje zanimljive rezultate.

Sljedeća je izlagala Katarina Horvat s referatom *Slovenske djevojke i žene na radu u zagrebačkim kućanstvima krajem 19. stoljeća i u prvoj polovici 20. stoljeća*. Zagreb je, kao veći grad u neposrednoj blizini, bio privlačno mjesto za pronalaženje zaposlenja velikom broju Slovenki i Slovenaca, a razlozi su ekonomski. Već krajem 19. stoljeća zagrebačka se kućna posluga sastoji velikim dijelom od žena i djevojaka iz slovenskih zemalja. Zanimljiv je podatak da je pojam slovenske kućne pomoćnice bio statusni simbol u zagrebačkim kućanstvima pa je bilo slučajeva u kojima su se djevojke iz drugih krajeva morale izdavati za Slovenke. I u oglasima se često izričito naglašava da je osoba koja nudi svoje usluge u svojstvu kućne posluge Slovenka. Izlagateljica je govorila o stereotipima i predrasudama, od kojih su neke još i danas prisutne. Naime, u svom se istraživanju služila i metodom oralne historije pa je tako od jednoga kazivača čula nekoliko opaski o kućnom redu u njegovu domu, koji je strogo određen budući da mu je supruga Slovenka. U kasnijoj je raspravi Luka Pejić, s Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, postavio pitanje o saznanjima autorice o optužbama za kriminal, povezivanima sa slovenskom kućnom poslugom. Autorica je navela podatke na koje je u svom istraživanju naišla, što je dodatno obogatilo sliku o slovenskoj kućnoj posluzi u Zagrebu i njezinom utjecaju na zagrebačku svakodnevicu.

U slijedilo je izlaganje Ane Rajković na temu *Analiza kulturnih sadržaja u ženskim časopisima u međuratnoj Jugoslaviji (1917.-1939.)* Ta tema u dosadašnjoj historiografskoj produkciji nije sustavno analizirana. Nakon Prvog svjetskog rata, i s aktivnijom ulogom žena, dolazi i do pojave niza novina i časopisa na području Kraljevine SHS/Kraljevine Jugoslavije prvenstveno namijenjenih ženama. Istraživačica je za potrebe ovoga izlaganja analizirala sljedeće: *Jugoslavenska žena*, *Ženski svijet*, *Mlada žena* i *Naša žena*. Naglasila je promjenu u odnosu na prijašnja razdoblja – žena i dalje treba zadovoljavati svoju ulogu majke i domaćice, ali novo doba od žene očekuje i načitanost i obrazovanost. U svom kulturnom djelovanju žene se u najvećoj mjeri okreću pisanju. Tiskovine posvećene ženama bavile su se kulturnim, ali i socijalnim i političkim

temama, poput ženskog prava glasa. Objavljivane su biografije stranih autorica, književne kritike, preporuke za čitanje, osvrti na filmska djela te kritike ostvarenja u kojima se žene prikazuju kao lakoumne i površne.

Nakon ovoga izlaganja moderatorica je postavila već spomenuto pitanje o izazovima s kojima se sudionice sekcije susreću u svojim istraživanjima. Odgovor Ane Rajković već sam navela na početku ovoga prikaza, a ostale su izlagačice govorile o raznim aspektima svojih istraživanja – o arhivističkom opisivanju izvora, strpljivosti i predanosti koje su potrebne za analizu i iščitavanje izvora, o tome kako su izvori ponekad malobrojni ili donose samo posredne obavijesti. Zvezdana Sikirić Assouline primijetila je da i kad istraživač ne traži ciljano informacije baš o ženskoj povijesti, izvori ponekad povedu istraživanje i u tom smjeru. Andrea Feldman je prokomentirala, vezano za važnost istraživanja ženske povijesti i za „nevidljivost“ žena, kako je od jednoga svojeg profesora svojedobno naučila da bi dobar povjesničar morao uočiti žene u povijesnim izvorima.

Nakon kraće stanke, uslijedila su izlaganja drugog dijela sekcije. Prva je izlagala Ida Ograjšek Gorenjak na temu *Nastavnice zagrebačkih gimnazija u međuratnom razdoblju*. Poučavanje je jedno od prvih ženskih intelektualnih zvanja, a učiteljice i guvernante bile su gotovo pa sinonim za obrazovane, zaposlene žene u 19. stoljeću. Pojavu srednjoškolskih profesorica omogućilo je otvaranje sveučilišta ženama te porast broja ženskih gimnazija. Broj profesorica stalno raste pa u međuratnom razdoblju one već predstavljaju neveliku, ali značajniju grupu. Istraživačica je govorila konkretno o zagrebačkim srednjoškolskim nastavnicama u međuratnom razdoblju. Iznijela je jasan i zaokružen pregled teme i brojne obavijesti o tome u kojim su srednjim školama nastavnice radile, koliki je bio njihov broj u ukupnom kadru, koje su predmete predavale, o tome koliko su bile motivirane i podupirane u napredovanju i karijeri, angažirane unutar struke, ali i na društvenom planu, u javnim diskusijama i u ženskom pokretu.

Slijedilo je izlaganje Ane Batinić pod naslovom *Udruženje za unapređivanje dječje književnosti u Zagrebu*. Istraživačica je proširila dosadašnje spoznaje o ovom prosvjetno-pedagoškom udruženju. Iznijela je pregled rezultata do kojih je došla oslanjajući se na arhivsku građu iz ostavština hrvatskih književnih i kulturnih djelatnica, na njihovu korespondenciju te na onodobnu periodiku i dnevni tisak. Udruženje je osnovano 22. travnja 1922. u Zagrebu, na inicijativu nekoliko intelektualki koje su bile bivše učenice prvog ženskog liceja u Hrvatskoj, osnovanog 1892. godine. Među osnivačicama bila je i Ada Broch, prva predsjednica društva. Početna financijska sredstva za rad pristigla su od dobrovoljnih priloga članica i građana, ali se načelno cjelokupna djelatnost temeljila na dobrovoljnom i karitativnom radu. Udruženje je objavljivalo djela autorica poput Ivane Brlić Mažuranić, Jagode Truhelke te razne prijevode stranih djela. Djelatnost se odvijala i u okviru javnih dječjih knjižnica, od kojih je prva otvorena početkom tridesetih godina u Zagrebu.

Marijana Kardum izlagala je na temu *Vinka Bulić i stoljeće žene u hrvatskoj povijesti, s ciljem predstavljanja djelatnosti Vinke Bulić, hrvatske novinarke, feministice i aktivistice*. Ona je također bila i tajnica don Frane Bulića „koji 1926. godine piše kako očekuje pojavu žena u ‘drugome mileniju’ hrvatske povijesti, iako ih on u prethodnome nije pronašao“. Vinka Bulić ostavila je bogate dnevničke zapise i upravo na njihovom primjeru (prvenstveno na zapisima iz razdoblja od 1941. do 1945.) Marijana Kardum problematizira žanr dnevnika kao „izvora tzv. slabe povijesti“. Istraživačica se pozabavila i feljtonističkim prinosima Vinke Bulić. Iz izlaganja je bilo vidljivo u kolikoj mjeri izvori poput dnevničkih zapisa mogu duboko i dugotrajno zaokupiti pažnju istraživača. Iz publike je bilo postavljeno pitanje o mogućnostima objavljivanja

samoga dnevnika Vinke Bulić, što bi zasigurno izazvalo interes. Iz odgovora je razvidno da takav poduhvat nije jednostavno provesti, ali da nije isključeno da se objave barem dijelovi dnevnika.

Posljednje izlaganje održala je Andrea Feldman na temu *Vera Erlich Stein u arhivu: o izazovima istraživanja biografija intelektualki*. Vera Erlich Stein zanimljiva je osoba, koja je preživjela holokaust, vratila se u zemlju pod komunističkim režimom, a istraživačica se bavi pitanjima njenog intelektualnog svladavanja egzila, repatrijacije, nostalgije, a također i razumijevanjem Amerike i američkog načina života. Ovo je izlaganje zaokružilo sekciju i problematiziranje izazova u istraživanju ženske povijesti te smo mogli čuti o konkretnim iskustvima u potrazi za gradivom koje će na najbolji način „osvijetliti životni put“ osobe koja je tema istraživanja. Konkretno, kod ovog istraživanja, istraživačica se koristi postojećom literaturom i dostupnim primarnim izvorima, koji uključuju rukopisnu ostavštinu Vere Erlich Stein, koja je iznenađujuća jer ne sadrži obavijesti osobnije prirode.

Ova je zanimljiva sekcija dotakla širok spektar tema iz ženske povijesti i otvorila brojne daljnje smjerove promišljanja. Istraživanja o kojima smo slušali provedena su na najrazličitijim vrstama izvora, od kojih su neki „rječitiji“ od drugih, ali svi redom predstavljaju svojevrsan izazov, osobito kad su malobrojni ili posredni. Izlaganja i popratni komentari su zorno pokazali koliko je znanja, strpljivosti, kreativnosti i, ponekad, „čitanja između redaka“ potrebno kako bi se stekla saznanja o ženama u prošlosti, a time i cjelovitija slika prošle zbilje općenito. Rezultati istraživanja, s kojima smo ovom prilikom bili upoznati, opravdavaju uloženi trud. Obavijesti su bile zanimljive i životne te su znanstvenom okviru dale duboko ljudski pečat i učinile prošlost bliskijom.

Sekcije poput ove (i spomenuti projekt) korisne su i poticajne, a iznesena iskustva inspirativna i ohrabrujuća. Nadajmo se da će prigoda za to biti više, a predrasuda sve manje. I da će zainteresirana publika, koju su ovoga puta u velikoj većini činile žene, u nekoj drugoj prilici biti raznolikija, što će svakako biti dobrodošlo u svrhu dinamičnije razmjene mišljenja i istraživačkih spoznaja.

Danijela Duvnjak

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem *Pad Beograda 1521. godine i njegove posljedice za hrvatski povijesni prostor*, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, 22. studenoga 2021.

Povodom obilježavanja pet stotina godina od pada Beograda pod vlast Osmanskoga Carstva, dana 22. studenoga 2021. godine, u organizaciji Hrvatskog katoličkog sveučilišta i Hrvatskog instituta za povijest, a pod pokroviteljstvom Beogradske nadbiskupije, održan je znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem *Pad Beograda 1521. godine i njegove posljedice za hrvatski povijesni prostor*. S obzirom na izniman utjecaj ovog događaja na hrvatske povijesne prostore, ali i na stratešku i političku situaciju u čitavoj srednjoj i jugoistočnoj Europi, prvotna je namjera ovog skupa bila obuhvatiti širok spektar tema vezanih za vojne, društvene, gospodarske i političke implikacije izazvane padom Beograda 1521. godine. Svoj doprinos znanstvenom skupu dalo je petnaest vodećih domaćih i inozemnih znanstvenika koji su kroz svoja izlaganja, podijeljena u četiri sekcije, obuhvatili teme vezane uz percepciju opsade i pada Beograda 1521. kroz različite izvore, vojne i političke aspekte ovog događaja te njegove posljedice na državnoj i lokalnoj razini.

Znanstveni skup otvoren je pozdravnom riječju predsjednika organizacijskog odbora, izv. prof. dr. sc. Hrvoja Kekeza, nakon čega su uslijedila obraćanja ravnatelja Hrvatskog instituta za

povijest, dr. sc. Gordana Ravančića, rektora Hrvatskog katoličkog sveučilišta, prof. dr. sc. Željka Tanjića te beogradskog nadbiskupa i metropolita, monsinjora Stanislava Hočevara. Plenarno izlaganje na temu *Hrvatske zemlje u desetljeću do pada Beograda 1521. godine* održao je prof. dr. sc. Borislav Grgin. Prof. Grgin je predstavio kontekst zbivanja vezanih uz pad Beograda 1521. godine, osvrnuo se na značenje njegova pada kao strateške prekretnice za hrvatske prostore te izložio analizu uloge hrvatsko-ugarskih kraljeva Vladislava II. i Ludovika II. Jagelovića, ali i plemića i velikaša (ponajprije banova i podbanova) u pripremi obrane i vojnih akcija koje su prethodile opsadi i padu grada. Autor se osvrnuo na razvoj hrvatskih zemalja od vremena sultana Selima I. i ponovnog jačanja osmanske opasnosti, složenu narav Hrvatsko-Ugarskog kraljevstva i njegove strukturalne slabosti koje su se očitovale u nedostatku mobilnosti te geografske i fiskalne nestalnosti što je izravno utjecalo i na samu njegovu obranu. Zaključno, profesor Grgin dotakao se i procvata literarnih iskaza s protuturskom tematikom u razdoblju od 1512. do 1521. godine te uloge inozemnih čimbenika na kršćanskoj strani i dao ocjenu događaja u desetljeću koje je prethodilo padu Beograda 1521. godine.

Prva sekcija pod nazivom *Izvjestaji i percepcije opsade Beograda 1521. godine* bila je posvećena percepciji opsade i pada Beograda 1521., ali i prethodnih događaja kroz perspektivu različitih narativnih i diplomatskih izvora i literature. Slijed izlaganja otvorio je dr. sc. Krešimir Kužić, pukovnik Hrvatske vojske u miru i vanjski suradnik Hrvatskog katoličkog sveučilišta, radom naslovljenim *Mletačka izvješća i dojave o padu Beograda 1521. godine*. Izlaganjem na skupu dr. Kužić je detaljno razložio ulogu mletačke obavještajne službe, strukturu i značaj njezinih izvještaja te dao geografski prikaz centara ondašnjih središta u kojima su djelovali mletački obavještajci. S obzirom na činjenicu da je Mletačka Republika imala već uhodane odnose s Ugarsko-Hrvatskim Kraljevstvom i Osmanskim Carstvom, zahvaljujući konstantnom i višerazinskom obavještajnom djelovanju bila je u posjedu važnih informacija vezanih uz ratne pripreme osmanske države, što se pokazalo točnim i u slučaju operacije osvajanja Beograda, ključa obrane južne Ugarske. Autor se kritički osvrnuo na mletačke izvještaje koji su prethodili opsadi i padu Beograda 1521. godine, analizirao njihovu vjerodostojnost te prosudbe obavještajnih službenika i njihovo ostvarenje.

Ratnih ciljeva i ideologije novoustoličenog osmanskog sultana Sulejmana Zakonodavca, popraćenih kroz analizu dostupne literature i osmanskih izvora, dotakao se dr. sc. Dino Mujadžević, viši znanstveni suradnik na Hrvatskom institutu za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskom Brodu. Temom *Pad Beograda 1521.: osmanski ciljevi i ideologija osvajanja*, dr. Mujadžević je naglasak stavio na događaje koji su prethodili padu Beograda 1521. godine, a koji uključuju dvije neuspješne opsade grada 1440. i 1456. godine, suvremene osmansko-ugarske odnose, stanje Osmanskog Carstva, kao i opseg i strategiju njegova širenja u razdoblju koje je neposredno prethodilo događajima iz 1521. te okolnosti dolaska novoga sultana na čelo države. Na temelju tekstova osmanskih autora iznio je načine prikazivanja osvajanja Beograda i njihovu ulogu u stvaranju slike o sultanu kao uspješnom ratniku.

Prvu sekciju zatvorio je dr. sc. Stanko Andrić, predstojnik Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskom Brodu Hrvatskog instituta za povijest. Radom na temu *Franjo Zay i njegov opis pada Beograda 1521.* autor je predstavio važnost kritičke analize narativnih i diplomatskih izvora, kao i privatnih i službenih pisama. Istaknuvši izvješće Franje Zaya o padu Beograda 1521. godine, Andrić je naglasio njegovu ulogu u kristalizaciji širih prilika u Ugarskoj i Hrvatskoj. Franjo Zay bio je tajnik na dvoru kralja Ludovika II. Jagelovića, jedan od sudionika

Mohačke bitke koji su je preživjeli, a kasnije i istaknuti diplomat i vojni zapovjednik čiji su spisi od vitalne važnosti za početke historiografskog pisanja na mađarskom jeziku što dovodi i do spomena izlagača o projektu prijevoda njegovih spisa na hrvatski jezik.

Druga sekcija naslovljena *Vojni i politički aspekti pada Beograda* posvećena je analizama Beogradske opsade 1521. godine kroz prizmu dviju prijašnjih opsada grada u 15. stoljeću. Sekcijom je moderirao dr. sc. Vedran Klaužer, a otvorena je izlaganjem *Osmanski pokušaji osvajanja Beograda tijekom 15. stoljeća*, izv. prof. dr. sc. Emira O. Filipovića s Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Autor je rad usmjerio na prikaz formiranja slike Beograda kao „ključa Ugarske“ i njegov strateški značaj u osmansko-ugarskim sukobima, pritom se koristeći suvremenim diplomatskim i narativnim izvorima, naglašavajući značaj dokumenata koji se nalaze u Državnom arhivu u Dubrovniku. Uz rekonstrukciju događaja izravno vezanih za osmanske pokušaje osvajanja beogradske utvrde 1440. i 1456. godine, prof. Filipović je razmotrio i nekoliko manjih sukoba koji su bili od iznimne važnosti za popuštanje obrane stvorene oko Beograda i njegovog konačnog pada u osmanske ruke 1521. godine.

Sekcija je trebala biti nastavljena predavanjem *The Perception of the Ottomans at the Habsburg Courts in the Pre-Mohács Era*, dr. sc. Daniela Lugera, višeg asistenta na Sveučilištu u Beču, no bilo je spriječeno zbog bolesti izlagača.

Sekciju je zaključio dr. sc. Tamás Pálosfalvi, znanstveni suradnik na Povijesnom institutu Mađarske akademije znanosti, radom na temu *The Siege of Belgrade in 1521*. Dr. Pálosfalvi se dotaknuo razloga koji su doveli do konačnog pada Beograda 1521. godine nakon prijašnjih neuspješnih opsada, jačine napadačke vojske i trajanja svake od triju opsada te ukazao na oprečan razvoj Osmanskog Carstva i Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva. Smatrao je kako su borbe za prijestolje koje su se odvijale u Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu za vrijeme osmanskih osvajačkih pohoda značajno utjecale na strateško pozicioniranje i jačinu kršćanske vojske, što je na kraju rezultiralo neminovnim porazom i padom Beograda početkom 16. stoljeća.

Treća sekcija *Posljedice pada Beograda na državnoj i lokalnoj razini (I)*, kojom je moderirao dr. sc. Tomislav Matic, započela je predavanjem *From Belgrade to Mohács. The Attempts of the Royal Court to Organise the Military Defence System*, dr. sc. Szabolcsa Varge, višeg znanstvenog suradnika u Istraživačkom centru za humanističke znanosti Istraživačkog centra Eötvös Loránd. Autor se osvrnuo na posljedice pada Beograda 1521. koje su dovele do reorganizacije i stvaranja novih linija obrane na južnom dijelu Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva te ojačavanja drugih vojnih utvrda, kojih je centar postao Petrovaradin. S obzirom na različite smjerove osmanskih napada koji su uključivali prodor na istočne i zapadne granice Kraljevstva, bilo je potrebno reformirati vojni sustav, njegovo financiranje, osigurati stalnu prisutnost vojske, a vojne jedinice velikaša staviti pod kontrolu središnje vlasti kako bi se osigurala kvalitetna obrana, no to nije uspješno ostvareno. Dr. Varga je istaknuo kako su znatnu pomoć pri obrani Kraljevstva ponudili papinski dvor i austrijski nadvojvoda Ferdinand Habsburški, ali je nedostatak vojne snage i iscrpljenost trupa, u konačnici, doveo do poraza kraljevske vojske u Mohačkoj bitci 1526. godine.

Značaj obrambenog sustava Zagrebačke županije u 16. stoljeću obradili su dr. sc. Krešimir Regan, znanstveni suradnik na Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža i Dubravka Latinčić, prof. pov. i geog., doktorandica na Hrvatskom katoličkom sveučilištu. Radom naslovljenim *Protuosmanski obrambeni sustav Zagrebačke županije u XVI. st. Od pada Beograda 1521. do bitke kraj Siska 1593.* autori su iznijeli pregled izgradnje modernog protuosmanskog obrambenog sustava sastavljenog od niza utvrda koje su se protezale granicama onodobne Zagrebačke županije. Izlaganje je popraćeno prikazom tjeka izgradnje i izgledom utvrda koje su u 16. stoljeću

otežavale osmanske nasrtaje na hrvatske prostore. Tako su predstavljeni srednjovjekovni tvrđi gradovi, *castrumi*, kao što su stari grad Gvozdansko ili Samobor, ali i renesansne utvrde poput Siska, koje su se protezale od Hrvatskog zagorja na sjeveru do Vinodola na jugu te od današnje slovenske granice na zapadu pa sve do srednjovjekovne Križevačke županije na istoku.

Nadalje, položaj plemstva na područjima izravno ugroženim padom Beograda 1521. godine obradili su dr. sc. Marija Karbić, znanstvena savjetnica u Podružnici za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest i Petar Seletković, prof. pov. i arhv., doktorand na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, temom *Na granici Kraljevstva. Plemstvo Požeške, Vukovske i Srijemske županije u razdoblju nakon pada Beograda 1521. godine*. Prilikom izlaganja, autori su dali sažetak i primjere istraživanja plemstva Požeške, Vukovske i Srijemske županije, koje je aktivno sudjelovalo u obrani Beograda i koje je nakon njegova pada suočeno s još većim pritiskom od strane osmanskog neprijatelja. Istaknuli su važnost etabliranih plemićkih obitelji, ali i sitnijih plemića u reorganizaciji obrambenog sustava, te su se u izlaganju dotaknuli i obavještajnih djelatnosti koje obavljaju pripadnici srpske elite doseljeni na područja ovih županija i njihove integracije u redove hrvatskog i slavonskog plemstva. Također, naveli su i načine uspona pojedinaca u pograničnim službama koji su koristili sukob oko prijestolja između Ferdinanda Habsburškog i Ivana Zapolje kako bi poboljšali svoj društveni položaj i stekli nove posjede, priklanjanjem jednoj ili drugoj strani.

Posljednja, četvrta sekcija *Posljedice pada Beograda na državnoj i lokalnoj razini (II)*, a kojom je moderirala dr. sc. Marija Karbić, započela je kratkim obraćanjem dr. sc. Nevena Isailovića, višeg znanstvenog suradnika na Istorijskom institutu u Beogradu. Dr. Isailović se zbog okolnosti uzrokovanih pandemijom koronavirusa priključio putem platforme Microsoft Teams te u nekoliko rečenica predstavio rad *Iskustva ratovanja na granici: pad Beograda (1521.) i pad južne Hrvatske (1522.–1523.)*, osvrnuvši se na načine pograničnog ratovanja, glavne aktere sukobljenih strana te utjecaj pada Beograda i većeg dijela Hrvatskog Kraljevstva na poraz kraljevske vojske u Mohačkoj bitci 1526. godine.

Utjecaj pada Beograda 1521. godine na stanovnike srednjovjekovnog Zagreba obradio je dr. sc. Bruno Škreblić, znanstveni suradnik na Hrvatskom institutu za povijest, izlaganjem *Pad Beograda 1521. i srednjovjekovni Zagreb*. Koristeći se sudskim spisima i matičnim knjigama za prepoznavanje i analizu posljedica proboja osmanskih snaga u Hrvatsko-Ugarsko Kraljevstvo, autor je predstavio društvene veze između Beograda i zagrebačkog Kaptola, odnosno Gradeca u 15. i početkom 16. stoljeća. Kao izravnu posljedicu pada Beograda 1521. godine i poraza kod Mohača 1526. godine naveo je društvenu i gospodarsku stagnaciju, ali i rast važnosti Zagreba kao utvrde koja priječi daljnji prodor osmanske vojske što je rezultiralo obnovom i snažnijom fortifikacijom gradskih zidina.

Znanstveni skup zatvorila je Petra Vručina, mag. hist., doktorandica na Sveučilištu u Zadru, radom na temu *Zagrebački kaptol i protuosmanska obrana početkom 16. stoljeća: srednjovjekovna država na zalasku*. Nadovezujući se na prethodno izlaganje, Vručina se, također, dotaknula zagrebačkog Kaptola i njegove obrambene strategije početkom 16. stoljeća. Autorica je istaknula kako početkom 16. stoljeća zagrebački Kaptol još samostalno odlučuje o obrani, ponajviše zbog decentraliziranog političkog sklopa u kojem Hrvatsko-Ugarsko Kraljevstvo i dalje funkcionira po principu razdvajanja javne i privatne vlasti. Naglasak izlaganja stavljen je na najmlađe kaptolsko vlastelinstvo, Gradec, za koje je sačuvano najviše izvora koji govore o ulaganjima u naoružanje i u utvrde iz toga razdoblja, a u čiji posjed zagrebački Kaptol dolazi nakon desetinskih sukoba s Martinom i Doroteom Frankapan.

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem *Pad Beograda 1521. godine i njegove posljedice za hrvatski povijesni prostor* održan povodom 500. obljetnice osvajanja ove strateški važne utvrde Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, pruža široku lepezu tema vezanih za događaj koji je uvjetovao brojne promjene na vojnom, političkom i geostrateškom planu ovih prostora. Kao ključ obrane Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, ali i čitave srednje i jugoistočne Europe, Beograd je, prije konačnog sloma pod osmanskim nasrtajima, nekoliko puta odolijevao snažnom osmanskom neprijatelju. Stoga su i teme znanstvenog skupa usko povezane s prijašnjim opsadama Beograda, ali i implikacijama koje su te opsade, pa u konačnici i sam pad utvrde značile za hrvatski obrambeni sustav, plemićke elite i cjelokupno društvo i izgled hrvatskog povijesnog prostora. Na temelju održanog znanstvenog skupa očekuje se i izdavanje zbornika radova koji će dati detaljniji uvid u predstavljene teme.

Matea Jurić